

Luty 1982 r. Podziemna drukarnia „Solidarności”, druk „Tygodnika Wojennego”.
Fot. Piotr Jaxa-Kwiatkowski/FORUM

Pozwolono mi zrobić te zdjęcia pod warunkiem, że osoby drukujące będą miały zasłonięte twarze. Drukarnia była w kilkupiętrowej kamienicy, blisko domu generała Jaruzelskiego. W pobliżu stał transporter opancerzony. Wkręciliśmy troszkę mocniejszą żarówkę w lampę na suficie i zrobiłem zdjęcia.

Grudzień 1981 r., Gdańsk. Wyładunek transportu pomocy humanitarnej pod kościołem św. Brygidy.
Fot. Leszek Pękalski/FORUM

To było przed świętami. Pod parafię podjeżdżały ciężarówki wyładowane wszelkimi dobrami z Zachodu. Tego dnia przywieźli akurat budyń migdałowy z Holandii. Wyładowywanie przebiegało sprawnie. Utworzył się szpaler długości 50 m – od ciężarówki do drzwi parafii. Od czasu do czasu wyładowujący rzucali kilka paczek budyniu w tłum, głównie kobiet. Nic szczególnego się nie działo. Myślałem tylko, żeby uchwycić w kadrze odpowiedni moment, złapać ostrość, zakomponować kadr.

1 maja 1988 r., Wrocław. Demonstracja zwolenników „Solidarności”. Fot. NAF Dementi

16–17 grudnia 1981 r., Gdańsk.
Starcia z milicją.
Fot. Bogusław Nieznalski/KARTA

To zdjęcie zrobiłem uciekając przed zomowcami. W pierwszych dniach stanu wojennego byłem na ulicach Gdańska specjalnie po to, aby rejestrować przebieg wydarzeń. Porzuciłem wszystkie inne sprawy i poświęciłem się dokumentowaniu tego dramatu. Często bałem się o zdrowie, o moje zdjęcia. Ale potrafiłem opanować strach. Kilka razy strzelano do mnie z rakiety, raz zostałem postrzelony pociskiem gazowym. Często gonili mnie milicjanci, ale ponieważ kiedyś trenowałem biegi średnie oraz dobrze znałem uliczki i podwórka Gdańska, udawało mi się uciec.

31 sierpnia 1982 r., Lubin. Uczestnicy niezależnej manifestacji niosą śmiertelnie rannego Michała Adamowicza.
Fot. Krzysztof Raczkowiak/FOTONOVA

Zanim w tym dniu zacząłem fotografować, normalnie, po ludzku bałem się. Dopiero, gdy ktoś, z kim razem uciekałem przed szarżującymi zomowcami, zawołał: „Panie, fotografuj pan to skurwysyństwo!”, odważyłem się przyłożyć aparat do oka. To zdjęcie zrobiłem biegnąc razem z nimi. Byłem wtedy w jakimś amoku, moja pamięć tego prawie nie zarejestrowała. Dopiero następnego dnia, gdy wywołałem filmy i zrobiłem powiększenia, zobaczyłem scenę, przy której naprawdę zabiło mi serce. Zrozumiałem, czego byłem świadkiem – na moich oczach zamordowano człowieka.

3 maja 1982 r., Warszawa. Demonstracja na Starym Mieście zorganizowana przez podziemną „Solidarność”.
Fot. Maciej Czarnocki/KARTA

To zdjęcie zostało opublikowane w czasie stanu wojennego. Nie chciałem, aby tych ludzi można było zidentyfikować. Zamazałem ich twarze. Tuszem, na negatywie, ze szkłem powiększającym.

Marzec 1982 r., Białoleka. Internowani, od lewej: Henryk Wujec, Lech Dymarski, Janusz Onyszkiewicz, Jacek Kuroń, Jan Rulewski. Fot. autor nieznany/KARTA

3 maja 1982 r., Warszawa. Demonstracja na Starym Mieście zorganizowana przez podziemną „Solidarność”. Fot. Maciej Czarnocki/KARTA

16 grudnia 1981 r., Katowice. Pacyfikacja strajku okupacyjnego w kopalni „Wujek”. Fot. Marek Janicki/KARTA

Zdjęcia z pacyfikacji kopalni „Wujek” przyjechały do Lund bardzo wcześnie, to była jeszcze zima 1982 r. Na granicy były wtedy jeszcze ostre kontrole i ten, który je wiózł – bał się. Zawinął zdjęcia w jakieś szmaty, wsadził w oponę ciężarówki. W drodze popękały, przyjechały zmasakrowane...

Józef Lebenbaum

Fotografie bez cenzury 1976–1989

Wystawa zorganizowana w ramach ogólnopolskich obchodów Roku Kultury Niezależnej.
Po raz pierwszy prezentowana w dniach 9–31 maja 2009 r. w Warszawie.

**ROK KULTURY
NIEZALEŻNEJ**

przygotowana przez
Instytut Pamięi Narodowej
– Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Biuro Edukacji Publicznej
Oddział w Warszawie

Autorzy wystawy:
Tomasz Gleb, Paweł Sasanka, Sławomir Stępień

Na wystawie wykorzystane zostały zdjęcia ze zbiorów:
Ośrodka KARTA, Polskiej Agencji Fotografów FORUM, Agencji Prasowej FOTONOVA,
Niezależnej Agencji Fotograficznej Dementi, Archiwum Fotograficznego Federacji Młodzieży
Walczącej, Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej oraz ze zbiorów prywatnych.

Fotografowie:

Anna B. Bohdziewicz, Jacek Boroń, Michał Bukojemski, Mark Carrot, Erazm Ciołek,
Maciej Czarnocki, Krzysztof Frydrych, Tomasz Gutry, Marcin Jabłoński, Marek Janicki,
Piotr Jaxa-Kwiatkowski, Jan Juchniewicz, Tomasz Kizny, Janusz Krzyżewski,
Jacek Kucharczyk, Andrzej Łuc, Robert Łukaszewicz, Jacek Marczewski,
Stanisław Markowski, Tomasz Michalak, Bogusław Nieznalski, Witold Olszewski,
Leszek Pękalski, Bartosz Pietrzak, Anna Pietuszek, Grzegorz Podgórski, Gabriel Podolski,
Henryk Prykiel, Krzysztof Raczkowiak, Leszek Szczaniecki, Andrzej Stawiarski,
Leszek Walankiewicz, Jacek Wcisło, Tomasz Wierzejski.

Na wystawie wykorzystano relacje złożone autorom wystawy oraz fragmenty relacji
wykorzystanych na wystawie „Stan wojenny” prezentowanej w „Starej Galerii” Związku
Polskich Artystów Fotografików w Warszawie w grudniu 1996 r. i styczniu 1997 r.

Patroni medialni:

ŻYCIE WARSZAWY

Fotografie bez cenzury 1976–1989 wystawa

